

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่องผลกระทบของถนนสายรองต่อวิถีชีวิตของชุมชนเคหะบางพลีครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาไว้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบ
2. แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและผลกระทบทางเศรษฐกิจ
4. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและผลกระทบทางสังคม
5. ผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชนบท
7. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับทางหลวง
8. โครงการก่อสร้างถนนสายแยก ทล.3-เคหะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบ

1. ความหมายของผลกระทบ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของผลกระทบ ดังนี้

เสถียร เหลืองอร่าม (2547, หน้า 1 อ้างถึงใน อุษา เพชรยิ้ม, 2542) ได้ให้ความหมายของผลกระทบว่าหมายถึง ผลประโยชน์และหรือผลเสียหายอันเกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใด เรื่องหนึ่งโดยตรง

Dye (1982, p.345) ได้ให้ความหมายผลกระทบว่า หมายถึง ผลทั้งหมดของนโยบายที่มีขึ้นในสภาพแห่งความเป็นจริงในโลก อันได้แก่ ผลกระทบ ที่มีต่อสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย, ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้สำหรับทรัพยากรของโครงการ ค่าใช้จ่ายทางอ้อมต่างๆ รวมทั้งค่าเสียโอกาสด้วยนอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ

ผลกระทบ ว่าผลกระทบของกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หมายถึง ผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น

ณรงค์ศักดิ์ นามตาปี (2535, หน้า 20) ได้กล่าวว่าผลกระทบ หมายถึง ผลที่ได้รับหรือเกิดจากการกระทำที่มีต่อสิ่งอื่น ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้

แสงสรรค์ ภูมิสถาน (2546, หน้า 11) กล่าวว่าโดยทั่วไปคำว่า ผลกระทบ (impact) ถ้าหากเป็นการกล่าวถึงโดยทั่วไป คำว่าผลกระทบก็เป็นคำกลางๆ ที่มีความหมายได้ทั้งทางบวกและทางลบ

บันลือ สุทธารมณ (2527, หน้า 2 อ้างถึงใน อุษา เพชรยิ้ม, 2542) ได้ให้ความหมายผลกระทบว่า หมายถึง ผลในชั้นมัธยมและผลในชั้นต่อ ๆ ไป ของการเปลี่ยนแปลง

อนันต์ เกตุวงศ์ (2532, หน้า 26 อ้างถึงใน ภาคภูมิ บุรณบุญย์, 2544, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของผลกระทบว่า หมายถึง ผลที่ตามมาจากผลงาน หรือผลผลิตหรือ ผลประโยชน์ในระดับประถม (Primary Effects) ของแผน หรือ โครงการ ผลกระทบอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งในปัจจุบันและอนาคต และได้ให้ความหมายผลกระทบอีกว่า เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงระดับประถม เป็นผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน และ โครงการและผลอันนี้จะมีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อไปได้อีกระดับหนึ่ง หรือหลายระดับได้เป็นกรณี ๆ ไป

จากการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวก และทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลกระทบของการสร้างถนนสายรองที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวชุมชนเกาะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งทางบวกและทางลบ ใน 3 ด้าน คือ ผลกระทบทางด้านสุขภาพ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และผลกระทบในด้านสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพ

1. ความหมายของสุขภาพ

แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ได้ให้ความหมายของสุขภาพว่า สุขภาพ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์และมีคุณภาพทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นบูรณาการกับวิถีชีวิตที่จะต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความถูกต้อง

พอดีในครอบครัว ชุมชน และสังคมที่พัฒนาอย่างสมดุลและเชื่อมโยงกับเหตุปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม (กระทรวงสาธารณสุข, 2544, หน้า 27-28)

ร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ให้ความหมายของสุขภาพว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ทั้งทางกาย จิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพ มิได้หมายถึงเฉพาะความไม่พิการและการไม่มีโรคเท่านั้น หากยังครอบคลุมการดำเนินชีวิตที่ยืน ยาวและมีความสุขของทุกคนอีกด้วย สุขภาพเป็นวิถีชีวิตทั้งหมด การประเมินสถานะทางสุขภาพ จึงเป็นการพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตหรือสุขภาวะทั้งหมดของประชากรแต่ละ กลุ่ม ที่ได้รับผลกระทบนั้น (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2545, หน้า 4)

เกษม วัฒนชัย และคณะ (2544, หน้า 4) สรุปว่า สุขภาพหมายถึง สุขภาวะ หรือ ภาวะที่มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งทางกาย (Physical health) ทางจิต (mental health) ทางสังคม (social health) และทางจิตวิญญาณ (spiritual health) สุขภาวะทั้ง 4 มิติเกิดขึ้นจากการจัดการทางสุขภาพใน ระดับต่างๆ เช่น สุขภาพของปัจเจกบุคคล (individual health) สุขภาพของครอบครัว (family health) อนามัยชุมชน (community health) และสุขภาพของสาธารณะ (public health)

ปีตพงษ์ เกษสมบูรณ์ และอนุพงศ์ สุจริยากุล (2543, อ้างใน เดชรัตน์ สุขกำเนิด และ คณะ, 2545, หน้า 10) อธิบายว่าสุขภาพมิได้หมายความว่าเฉพาะการไม่พิการหรือการปราศจากโรค เท่านั้น ยังรวมไปถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลทั้งมิติทางจิต วิญญาณทางสังคม ทางกาย และทางจิต สุขภาพของมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงพลวัตกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านปัจเจกบุคคล เช่น กรรมพันธุ์ พฤติกรรม จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม เช่น ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และชีวภาพ รวมทั้งระบบบริการสุขภาพ

ประเวศ วะสี (2545, หน้า 4-5) อธิบายว่าสุขภาพหมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทาง กาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ โดยที่สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึงร่างกายที่ สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทางสังคม หมายถึงการอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน มีครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีสันติภาพ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต วิญญาณหมายถึง ความสุขอันเกิดจากการมีจิตใจสูง ลดความเห็นแก่ตัว

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สุขภาพ คือ สภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ สุขภาพมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ ทั้งด้านปัจเจกบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมกายภาพและชีวภาพ รวมทั้งระบบ บริการสุขภาพ

2. สุขภาพกาย

มุกดา สุขสมาน (2537, หน้า 184) กล่าวถึง สุขภาพกาย ว่าหมายถึง ความแข็งแรงของร่างกาย หรือการปราศจากความเจ็บป่วยของอวัยวะทุกส่วนในร่างกาย บุคคลที่มีสุขภาพกายดีคือบุคคลที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และไม่เป็น “พาหะ” ของโรค หรือไม่มีเชื้อโรคซ่อนอยู่ซึ่งจะติดต่อเผยแพร่ไปยังผู้อื่นได้

ผู้ที่มีสุขภาพกายดีจะมีลักษณะดังนี้

(1) มีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายที่สมวัย มีน้ำหนักและส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์อายุ

(2) มีขนาดร่างกายสมส่วน คือ มีน้ำหนักและส่วนสูงที่ได้สัดส่วนกัน

(3) กล้ามเนื้อส่วนต่างๆ มีความแข็งแรง ลุก - นั่งได้หลายครั้ง ดึงข้อได้หลายครั้ง

(4) มีความอดทนของระบบหายใจและระบบไหลเวียนโลหิตที่ดี

(5) มีความอ่อนตัวที่ดี

(6) มีความคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหว

(7) มีความอยากรับประทานอาหารและอยากรับประทานอาหารมากๆ ไม่เบื่ออาหาร

(8) มีร่างกายแข็งแรง

(9) มีภูมิต้านทานโรคดี และไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่พิการหรือผิดปกติอื่น ๆ

(10) พักผ่อนนอนได้เป็นปกติ

สุขภาพกาย พิจารณาได้จากสภาพทางร่างกาย และพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเครื่องชี้วัดที่เห็นได้ชัดเจน และง่ายกว่าสุขภาพในมิติอื่นๆ การประเมินสุขภาพของคนในสังคมจึงมักจะเริ่มต้นจากการประเมินสุขภาพร่างกายและพฤติกรรม คนไทยในอดีตมองนัยสำคัญของสุขภาพกายในรูปของการมีชีวิตอยู่ยาวนานจนแก่เฒ่าปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บ มีครอบครัวอบอุ่นและสามารถสืบต่อลูกหลานขยายวงศ์ตระกูลออกไป การประเมินสุขภาพกายทั้งภาวะสุขภาพเชิงบวกและภาวะสุขภาพเชิงลบ จึงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคมไทย คนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ในขณะที่วัยของการเจ็บป่วยจากโรคเรื้อรังในวัยสูงอายุก็น่าขึ้น โดยที่ความเจ็บป่วยและภาวะทุพพลภาพเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ (วิพุธ พูลเจริญ, ม.ป.ท., หน้า 8-10)

3. สุขภาพจิต

มีผู้ให้ความหมายของสุขภาพจิตไว้มากมาย ดังต่อไปนี้

Mouley (1965, p. 165-167) ได้ให้ความหมายของสุขภาพจิตว่าสุขภาพจิต หมายถึง การกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อสนองความต้องการของบุคคล เพื่อลดความตึงเครียดทาง

อารมณ์เพื่อการปรับตัว เพื่อสัมพันธ์ภาพที่ดีงามระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เช่น เพศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพสังคม

Johada (1970, p. 28-35) ได้ให้ความหมายของสุขภาพจิตว่า สุขภาพจิต หมายถึง การที่มีสภาวะทางจิตที่สมบูรณ์ และการมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ของแต่ละคนนั้น จะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้ง 6 ประการ ได้เสนอไว้คือ เจนคติที่มีต่อตนเอง การสร้างความเจริญเติบโต และพัฒนาการให้บังเกิดขึ้นแก่ตนเอง การสร้างบูรณาการแห่งบุคลิกภาพของตนเอง การมีอิสรภาพในการปกครองตนเอง การรับรู้ความเป็นจริงและความรอบรู้ในสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว

จันทิมา จารณศรี (2539, หน้า 21) ได้ให้ความหมายของสุขภาพจิต หมายถึง ภาวะของบุคคลด้วยความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อตนเอง มีต่อผู้อื่น การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ตลอดจนความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ (Well Adjusted Person) และผู้ที่ปรับตัวได้ไม่ดี หรือผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ดี (Mal Adjusted Person) สามารถจำแนกออกได้ 2 ระดับ คือผู้ที่มีอาการโรคจิตหรือบ้า (Psychotic Person) และผู้ที่มีอาการโรคประสาท (Neurotic Person)

สุรางค์ จันทน์ธอม (2527, หน้า 2) กล่าวว่า สุขภาพจิตคือสุขภาพของจิตใจที่ดีของมนุษย์ หรือการมีสุขภาพที่ดี เช่น การมีจิตใจเบิกบานแจ่มใสอยู่เสมอไม่มีความวิตกกังวลใด ๆ มีแนวความคิดถูกต้อง ส่วนบุคคลที่มีสุขภาพจิตเสื่อมย่อหมายถึงบุคคลที่มีสุขภาพจิตผิดปกติมีความกังวลทุกข์ร้อนอยู่เสมอ ตลอดจนมีแนวความคิดพฤติกรรมผิดไปจากปกติธรรมดา

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นพอสรุปความหมายของคำว่า สุขภาพจิต หมายถึง เป็นสภาวะของบุคคลที่สามารถปรับตัวของแต่ละบุคคลที่มีต่อตนเองและต่อสังคมภายนอก สุขภาพจิตแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สุขภาพจิตดีจะมีความรู้สึกและการกระทำที่แสดงถึงความมั่นคงทางจิตใจ ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ปรับตัวเข้ากับครอบครัวและผู้อื่นอย่างเหมาะสมมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น และสุขภาพจิตไม่ดีจะมีลักษณะตรงข้ามกับสุขภาพจิตดี

4. ประเภทของสุขภาพจิต

สุขภาพจิตแบ่งเป็น 2 ลักษณะ

(1) ลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตดี

กรมการแพทย์ (2529, หน้า 1) ได้กล่าวถึงผู้ที่มีสุขภาพจิตดี จะมีลักษณะดังนี้

- 1) ไม่มีโรคทางร่างกายและทางจิต
- 2) สามารถสร้างความสัมพันธ์และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
- 3) สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงให้พออยู่ได้ หรือสามารถทำประโยชน์แก่ตนเอง และชุมชนได้ตามควรแก่สภาพตน

4) สามารถปรับจิตใจให้พอและมั่นคงได้เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น

สุจินต์ ปริชามารถ (2535, หน้า 39-40 ; อ้างอิงจาก Egbert, 1980, p. 11)

กล่าวว่าลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตดี จะมีลักษณะดังนี้ คือ

1) รู้จักตัวตน สามารถพัฒนาบุคลิกภาพผสมผสานกันได้เหมาะสมกับความ เป็นจริง

2) เป็นผู้ที่ตั้งความหวังไปในทางที่เป็นจริงได้

3) เป็นผู้ที่เข้าใจชีวิตและจุดหมายในชีวิต

4) เป็นผู้ที่มีพลังในการดำรงชีวิต สามารถก่อให้เกิดความหวังในชีวิต

5) มีความสามารถในการปรับความคิดพฤติกรรมตามประสบการณ์ของชีวิตแต่ละช่วงได้

6) สามารถเปิดเผยตนเอง สร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้

Johada (1958, p. 22-24) กล่าวว่า สุขภาพจิต หมายถึง การมีสภาวะทางจิตที่ สมบูรณ์ และการมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ของแต่ละบุคคล จะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้ง 6 ประการดังต่อไปนี้

1) การมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง สามารถที่จะยอมรับตนเอง สามารถที่จะยอมรับความอ่อนแอและความบกพร่องของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง มีความภาคภูมิใจใน ความสำคัญของตนเองเคารพตนเองตลอดทั้งเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเอง

2) การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุคคลเป็นไปอย่างสมปรารถนา และสอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง สามารถประสบความสำเร็จและความมุ่งหวังที่พึงประสงค์ ตลอดทั้งสามารถพัฒนาความสามารถของตนเต็มที่

3) ความประสมประสานขององค์ประกอบบุคลิกภาพเป็นไปอย่างกลมกลืนราบรื่น มีสติสัมปชัญญะไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของจิตใจไร้สำนึก มีความสามารถที่จะทน ต่อความวิตกกังวลและความบีบคั้นภายใต้สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่งได้

4) ความเป็นตัวของตัวเอง และความเป็นอิสระในการที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ มีความเป็นอิสระจากอิทธิพลของสังคมในการที่จะตัดสินใจ โดยยึด มาตรฐานที่เป็นหลักประจำใจของตนเองมากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับความบีบคั้นของอิทธิพลภายนอก

5) การยอมรับและการเผชิญกับความ เป็นจริง ไม่หลงงมงายในความเพ้อฝัน หรือความปรารถนาของตนเอง ขณะเดียวกัน มีความพอใจเอาใจใส่ในสวัสดิภาพของบุคคลอื่น ๆ ด้วย

6) ความสามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคและสิ่งแวดล้อม โดยสามารถที่จะรักและให้ความรักแก่ผู้อื่นได้ สามารถที่จะรับความรักจากบุคคลอื่น สามารถที่จะอุทิศเวลาให้แก่งานตลอดทั้งการละเล่นมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีความพอใจในสภาพแวดล้อมของตนเอง เต็มใจที่จะหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาตลอดทั้งอุปสรรค ที่จะต้องเผชิญในชีวิตของคน

สุภาพรรณ โคตรจรัส (2527, หน้า 114-116) ได้กล่าวถึงผู้มีสุขภาพจิตดี มีลักษณะดังนี้

1) ด้านปัญหาความคิดความเข้าใจ เป็นผู้ที่มีการรับรู้ที่ตรงตามความเป็นจริงในสติปัญญาในการพิจารณาตนเองและสิ่งแวดล้อม คิดและทำอย่างมีเหตุผล รับรู้และเผชิญปัญหา ตามความเป็นจริง เต็มใจที่จะใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยตรงในการเผชิญปัญหา

2) ด้านประสบการณ์ทางอารมณ์ สามารถเผชิญความตึงเครียดและความกดดันต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เมื่อเผชิญปัญหาจะไม่กระทบกระเทือนเกินกว่าเหตุ รักษาอารมณ์ไว้ได้ในระดับสม่ำเสมอ แสดงอารมณ์ได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ มีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถเอาชนะความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกได้

3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ไม่แยกตัวอยู่คนเดียว หรือแสวงหากิจกรรมทางสังคมมากเกินไป จนทำให้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพียงผิวเผิน หรือฟุ้งฟิง ผู้อื่นจนรู้สึกเป็นภาระ ไม่ได้คบผู้อื่นเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว ยอมรับและเข้าใจในตนเองและผู้อื่นอย่างแท้จริงมีความจริงใจ มีสัมพันธ์ภาพที่อบอุ่น

4) ด้านการทำงาน ทำงานได้เต็มความสามารถ เลือกออาชีพได้ตรงกับความสนใจและความสามารถของตน รับรู้ และรู้สึกว่าคุณค่าตนเป็นประโยชน์กับสังคม มีคุณค่า มีความกระตือรือร้นในชีวิตมีแรงบันดาลใจ มีพลังในการทำงาน

5) ด้านความรัก สามารถรักได้อย่างแท้จริง เป็นความรักในมนุษยชาติ เป็นความรักที่ประกอบด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเชื่อถือ ไว้วางใจ ความใกล้ชิดสนิทสนม ความพึงพอใจเมื่อเห็นผู้ที่ตนรักมีความสุข รวมทั้งความรักทางเพศ

6) ด้านตน มีความเข้าใจในตนเอง รู้จักตนเอง ยอมรับตนเอง รู้ว่าตนคือใคร และต้องการอะไรในชีวิต ยอมรับข้อบกพร่อง และภาคภูมิใจในส่วนตัวของตน สามารถเปิดเผยตัวจริงของตนเอง รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง สามารถพัฒนาตนได้อย่างดีที่สุดตามศักยภาพของตนเอง

7) ด้านการเผชิญและควบคุมสิ่งแวดล้อม มีประสิทธิภาพในการเผชิญและควบคุมสิ่งแวดล้อมใช้สติปัญญาในการเผชิญปัญหา มีอารมณ์มั่นคงสม่ำเสมอ แสดงออกอย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีนั้น จะต้องมึร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัย ต้องเข้าใจตนเอง มีความคาดหวัง และความคิดไปในทางที่จะเป็นจริงได้ มีการแสดงออกของอารมณ์และพฤติกรรมได้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ต่างๆ สามารถมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้มีความกระตือรือร้นในชีวิต สามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างดี และสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตได้

(2) ลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ดี

ปราณี รามสูตร (2528, หน้า 253-254) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ดี ดังนี้ คือ

1) ขาดความสามารถในการควบคุมตนเองเท่าที่ควร มีอารมณ์อ่อนไหวเปลี่ยนแปลงเดี๋ยวดี เดียวร้าย และการแสดงออกซึ่งอารมณ์จะรุนแรงมาก ตื่นเต้นตกใจง่ายทุกชั่วอณกั่วงวลเกินกว่าเหตุ

2) ไม่รู้จักและเข้าใจตนเองเท่าที่ควร มักมองตนเองต่ำกว่าความเป็นจริง ไม่เชื่อมั่นในความเป็นตัวเอง ซ่อนความรู้สึกอยู่ภายใน มักปรับตัวแบบทดแทนเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิด มักคิดว่าตนเองมีปมด้อย

3) พัฒนาทางสังคมไม่ดี ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยยอมรับความจริง

ชี้ระแวงมองคนในแง่ร้าย และมักเก็บตัวมากจนเกินไป

มุกดา สุขสมาน (2537, หน้า 190-191) กล่าวถึง อาการแสดงของผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตจะมีอาการที่ตนเองรู้สึกได้เองหรืออาการแสดงที่ผู้อื่นสังเกตเห็นได้ อาการเหล่านี้ได้แก่

1) อาการทางกาย มีอาการของการเจ็บป่วยทางกาย เช่น ความวิตกกังวล ทำให้ระบบหัวใจผิดปกติ มีอาการใจสั่น ใจเต้น ระบบหายใจปรากฏอาการของการหอบ ระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ ท้องอืด ท้องเฟ้อ ความกังวลทำให้รับประทานอาหารไม่ได้ หรือรับประทานอาหารมากเกินไป นอนไม่หลับ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง ปัสสาวะบ่อย ท้องผูก ท้องเดิน ประจำเดือนขาด ความดันโลหิตสูง ปวดศีรษะ เป็นลม ชักเกร็ง ปวดตามข้อ ปวดหลัง เป็นต้น

2) อาการทางใจ ได้แก่ อาการที่แสดงออกทางด้านความรู้สึก ความคิด อารมณ์ ความจำ สมาธิ เช่น ในเรื่องความรู้สึก ได้แก่ รู้สึกไม่สบายใจ น้อยใจ รู้สึกรักใคร่ หลงตัวเอง ความคิด ได้แก่ หมกมุ่น ฟุ้งซ่าน สับสน คิดมาก คิดในเรื่องไม่มีเหตุผล ฝันกลางวัน หลงผิด ประสาทหลอน หูแว่ว เบื่อชีวิต คิดอยากตาย มีความคิดแปลกๆ อารมณ์กังวล ซึมเศร้า อารมณ์

เปลี่ยนแปลงง่ายจนเกินไป อารมณ์ไม่สอดคล้องกับความคิดหรือเรื่องที่พูด อารมณ์ไม่เหมาะสม ความจำและสมาธิเสื่อมไป จำอะไรไม่ได้ ลืมบ่อย เป็นต้น

3) อารมณ์ทางพฤติกรรม ได้แก่ การแสดงออกทางความประพฤติที่แตกต่างไปจากปกติ หรือในลักษณะที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ก้าวร้าว ทำลายข้าวของ หรือทำร้ายผู้อื่น ซึมเศร้าแยกตัว ดินเหนียว ดินยาเสพติด พฤติกรรมทางเพศ เป็นคนเจ้าระเบียบจนเกินไป ย้ำคิดย้ำทำ แต่งกายไม่เหมาะสมกับเพศกับวัย ชอบฟังพาดูคนอื่น ชอบต่อต้านผู้อื่น ลักขโมย พุดบด เป็นต้น

สรุปจากที่กล่าวข้างต้นได้ว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ดีหรือปรับตัวได้ไม่ดีนั้น จะเป็นบุคคลที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับผู้ปรับตัวได้ดีนั่นเอง คือ ไม่รู้จักและเข้าใจตนเองได้ดี ไม่รู้จักและเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนไม่สามารถเผชิญกับปัญหาและความจริงแห่งชีวิตได้ ทำให้ไม่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

5. สุขภาวะทางจิต

สุขภาวะทางจิตมีความหมายครอบคลุมถึงสมรรถนะที่จะมีสัมพันธภาพ และรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้ราบรื่น สมรรถนะที่จะปรับตนให้เข้ากับภาวะสิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและการดำรงชีพได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนปราศจากอาการของโรคทางจิต จิต มีองค์ประกอบ เช่น ความเชื่อ ความศรัทธา ความเมตตา กรุณา สติ สมาธิ ศูนย์วิทยาศาสตร์ (ประเวศ วัชชี, 2545, หน้า 13) จิตของคนในสังคมจึงจำเป็นต้องครอบคลุมหลายด้านประกอบด้วยด้านปัญญาความคิดหรือเชาวน์ปัญญา ความเข้าใจ ด้านประสบการณ์อารมณ์ คือสามารถเผชิญกับความตึงเครียดและภาวะกดดันได้ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เห็นได้ว่าสุขภาพจิตเป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมต่อระหว่างภายใน คือจิตวิญญาณของบุคคล กับสุขภาพกายและสังคม สิ่งแวดล้อมภายนอก และเป็นกลไกหลักที่ทำหน้าที่ควบคุมคุณภาพของสุขภาพ (วิพุธ พูลเจริญ, มปท, 2545, หน้า 12-14)

6. ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ

สุขภาพของมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงพลวัตกับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสภาพแวดล้อมอื่นๆ ทั้งทางสังคม กายภาพ ชีวภาพ รวมทั้งระบบบริการสุขภาพ ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมใดๆ ของรัฐ ท้องถิ่นและเอกชนที่มีผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ทั้งทางสังคม กายภาพ ชีวภาพ ย่อมส่งผลกระทบต่อทางตรงและทางอ้อมกับสุขภาพของมนุษย์ (เกษม วัฒนชัยและคณะ, 2544, หน้า 2) ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ (health determinants) จึงเป็นการระบุถึงปัจจัยและความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดหรือมีผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ เมื่อมีเหตุหนึ่งเหตุใดหรือการกระทำใดที่มีผลทำให้ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลให้สุขภาพของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปด้วย

หากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยเหล่านั้นเป็นไปในทางที่ดี ก็จะส่งผลให้สุขภาพของประชาชนดีขึ้น แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้ามสุขภาพของประชาชนก็จะเสื่อมลงด้วยเช่นกัน ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพจึงเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพมีแนวทางที่ชัดเจน สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและรวดเร็ว ทั้งนี้การระบุถึงปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพมักมีความแตกต่างกันไปตามกรอบความคิดต่างๆ (เดชรัต สุขกำเนิดและคณะ, 2545, หน้า 46-47)

7. ผลกระทบทางสุขภาพ

ลักษณะของผลกระทบทางสุขภาพ แบ่งได้ 3 ลักษณะคือ (เดชรัต สุขกำเนิดและคณะ, 2545, หน้า 56-57)

(1) ผลกระทบโดยตรง (direct impact) เป็นผลกระทบทางสุขภาพอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบาย แผนงานหรือโครงการโดยตรง โดยมีปัจจัยอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องน้อยมาก เช่น ผลกระทบจากการปล่อยมลพิษทางอากาศ หรือผลกระทบจากความวิตกกังวลในอุบัติภัยที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผลกระทบลักษณะนี้ง่ายต่อการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ และการติดตามเฝ้าระวัง

(2) ผลกระทบโดยอ้อม (indirect impact) เป็นผลกระทบที่มีได้เกิดขึ้นกับสุขภาพโดยตรง แต่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพหลายตัวร่วมกันจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพในที่สุด เช่น ผลกระทบต่อสุขภาพกายอันเนื่องมาจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตภายหลังจากทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมลงจากการดำเนินโครงการหรือผลกระทบที่ทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น อันเนื่องมาจากการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น ตลอดจนความภูมิใจในความสามารถในการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินการโครงการประเมินผลกระทบโดยอ้อมค่อนข้างยากในการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ เนื่องจากมีปัจจัยประกอบจึงต้องวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกตโดยตรง กรณีศึกษา เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

(3) ผลกระทบสะสม (cumulative impact) เป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สะสมจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน และโครงการต่างๆ ในพื้นที่เดียวกัน หรือในกลุ่มประชากรเดียวกัน ซึ่งบางครั้งผลกระทบรุนแรงกว่าที่คาดการณ์ไว้ ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในแต่ละโครงการ การประเมินผลกระทบสะสมจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐานรวมถึงสภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่หรือประชากรแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดีและสามารถมองทะลุไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่น่าจะเกิดขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแม้จะนอกเหนือโครงการนั้น

8. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ แบ่งออกได้ 4 ระดับ ได้แก่ (เดชรัตน์ สุขกำเนิด และคณะ, 2545, หน้า 57-59)

(1) ผลกระทบในระดับปัจเจกบุคคล ผลกระทบที่มีต่อบุคคลหรือสถานะภาพของแต่ละบุคคล การประเมินผลกระทบในระดับนี้ง่ายต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำให้เข้าใจถึงผลกระทบที่แตกต่างกันในหมู่สมาชิกของแต่ละครัวเรือน เช่น ผลกระทบที่มีต่อการเจ็บป่วยทางกายและจิต ซึ่งเด็กหรือผู้สูงอายุอาจได้รับผลกระทบมากกว่าผู้อื่น ผลกระทบในระดับบุคคลจะไม่ครอบคลุมถึงผลกระทบทางสุขภาพในขอบเขตที่กว้างพอ เพราะขาดการมองในความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้าง

(2) ผลกระทบในระดับครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัวซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินเห็นถึงขีดความสามารถในการรับมือกับปัญหาในระดับครอบครัว ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเนื่องจากการระดมทรัพยากร และการหาทางออกร่วมกันของสมาชิกในครัวเรือนในทางตรงกันข้ามการประเมินอาจจะพบปัญหาความล้มเหลวในการรับมือกับปัญหาดังกล่าวจนเกิดเป็นปัญหาในครอบครัวหรือขยายปัญหาสู่ชุมชน การประเมินผลกระทบในระดับนี้จึงเป็นการศึกษาในระดับที่เป็นจุดเชื่อมต่อกับสถาบันทางสังคมที่ใหญ่ขึ้นกว่านั้น เช่น ชุมชน หรือ องค์กรของรัฐ ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว

(3) ผลกระทบในระดับชุมชน เป็นผลกระทบต่อความสามารถในการจัดการสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของความร่วมมือในการสร้างเสริมสุขภาพของสมาชิกในชุมชนจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือ โครงการ เช่น ความร่วมมือในชุมชน

(4) ผลกระทบในระดับสาธารณะ เป็นการคุกคามสุขภาพในระดับกว้างไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น หากเกิดอุบัติเหตุจากการขนส่ง หรือผลกระทบที่มีต่อทัศนะของสาธารณะในแง่ของความสำคัญของสุขภาพ เช่น การมองเห็นทางเลือกในการสร้างเสริมสุขภาพที่แตกต่างไปจากเดิม รวมถึงทัศนะที่มีต่อความเสี่ยงของแต่ละกลุ่มประชากรและภาพรวมที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากแผนงาน โครงการนั้น การประเมินในระดับนี้แม้จะยาก แต่มีความสำคัญในการสร้างนโยบาย และการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม

สรุปจากผลกระทบที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าผลกระทบทางสุขภาพมีหลายลักษณะทั้งผลกระทบโดยตรง ผลกระทบโดยอ้อม และผลกระทบสะสม นอกจากนี้ยังแบ่งระดับของผลกระทบออกเป็นระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสาธารณะ ซึ่งในการศึกษาผลกระทบทางสุขภาพจึงควรมีการศึกษาในทุกระดับที่เชื่อมโยงกัน เพื่อให้เกิดความ

เข้าใจที่ดี และชัดเจนในแง่ผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในการศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพการสร้างถนนสายรองในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาผลกระทบในด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของประชาชนในชุมชนเคหะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและผลกระทบทางเศรษฐกิจ

1. ความหมายของเศรษฐกิจ

ราชบัณฑิตยสถานและนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ ดังนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2539, หน้า 786) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า “เศรษฐกิจ การผลิต การจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน”

ทับทิม วงศ์ประยูร (2526, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า เศรษฐกิจ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ที่มีกันอยู่ไม่จำกัด แต่แนวทางที่จะได้รับมีขอบเขตจำกัด ได้แก่ การประกอบการหาเลี้ยงชีพ การแสวงหารายได้ การสะสมทรัพย์สิน การผลิต การจำหน่าย ตลอดจนการบริโภคสิ่งอุปโภค

งาน อดิวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ (2532, หน้า 109) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า เศรษฐกิจ (Economy) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ให้ได้มากที่สุด และอย่างประหยัดที่สุด

ดวงพันธ์ุ หารยา และวรรณิ พุทธาวุฒิไกร (2520, หน้า 1) ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า “เศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภค”

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีจำกัดอันมีค่าเพื่อจะนำมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งหากเป็นในปัจจุบันก็ได้แก่ รายได้ ผลิต เงินออม หนี้สิน เป็นต้น ซึ่งในการวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการศึกษา ผลกระทบของการสร้างถนนสายรองที่มีต่อด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องของรายได้และรายจ่าย ของชาวชุมชนเคหะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

2. ความสำคัญของเศรษฐกิจ

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจไว้ดังนี้ วันทนีย์ ภูมิภัทรากาม และคนอื่นๆ (2538, หน้า 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจไว้ว่า เศรษฐกิจมีความสำคัญและแทรกอยู่ในวงการทุกชั้นตอนทั้งในเรื่องของการเลือกใช้

ทรัพยากรที่หายาก และมีจำกัด เพื่อทำการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด และเพื่อให้การกระจายสินค้าเกิดความเป็นธรรมมากที่สุด ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งพอจะแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

(1) ความสำคัญในระดับจุลภาค เศรษฐกิจช่วยให้เข้าใจในบทบาทของแต่ละบุคคลที่ดำรงชีวิต อยู่ในระบบเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภค ผู้ผลิต คนกลาง เจ้าของปัจจัยการผลิตเพื่อจะช่วยเหลือแก้ปัญหาเศรษฐกิจต่อไป

(2) ความสำคัญในระดับมหภาค ปัญหาเศรษฐกิจของส่วนรวม หรือของประเทศ นั้นนับว่า สำคัญยิ่ง การเข้าใจเศรษฐกิจทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจสภาพข้อเท็จจริงของปัญหา ความสัมพันธ์และผลกระทบ แนวทางในการแก้ไข โดยสามารถเลือกวิธีการที่ทำให้บรรลุนโยบาย เศรษฐกิจได้ถูกต้อง และเกิดความเสียหายน้อยที่สุด

(3) ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและเสถียรภาพ ประเทศชาติต่างๆ ทั่วโลก ในปัจจุบัน ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้เศรษฐกิจขยายตัวและมีเสถียรภาพมั่นคง

กฤตยา ตติรังสรรค์สุข (2539, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจไว้ 2 ประเด็นสรุปได้ดังนี้

(1) เศรษฐกิจมีความสำคัญต่อบุคคล เพราะเศรษฐกิจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากินของมนุษย์เพื่อการดำรงชีพ ถ้าบุคคลใดมีเศรษฐกิจดี สามารถทำงานมีรายได้เพียงพอที่จะซื้อสิ่งที่มีความจำเป็น ไม่มีหนี้สิน มีเงินออม และทรัพย์สินการดำเนินชีวิตก็จะมีความสุข แต่ถ้าเศรษฐกิจไม่ดี มีรายได้ไม่เพียงพอ มีหนี้สิน ไม่มีงานทำการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นจึงไม่มีความสุข

(2) เศรษฐกิจมีความสำคัญต่อประเทศ เพราะถ้าหากเศรษฐกิจของประเทศดี ประเทศมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย มีสินค้าและบริการเพียงพอและทั่วถึง ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี ประเทศนั้นก็จะมีความมั่นคง สังคมมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีปัญหาสังคม แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเศรษฐกิจของประเทศไม่ดี ประชาชนอดอยากมีปัญหาว่างงาน สังคมก็จะมีแต่ความวุ่นวาย รัฐบาลก็ต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเพื่อมาพัฒนาประเทศ ประเทศชาติก็จะถูกครอบงำ และถ้าเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้นก็อาจจะทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นในชาติได้

บุญยืน ชัยสุโรจน์ (2533, หน้า 12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของระบบเศรษฐกิจไว้ว่า เศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับชีวิตของทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรายได้ ฐานะความเป็นอยู่นอกจากนี้เศรษฐกิจยังเป็นปัจจัยของกำลังอำนาจแห่งชาติ เพราะถ้าเศรษฐกิจดีประเทศชาติก็จะเข้มแข็ง ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีก็จะมีคามสนใจ และมีส่วนร่วมในทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ และปัญหาสังคมที่จะเกิดจากปัญหาเศรษฐกิจก็จะมี ประชาชนก็จะสามารถทุ่มเทเวลา

สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศชาติได้ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเศรษฐกิจของประเทศต่ำประชาชนอดอยากยากจน ขาดอำนาจซื้อ ผู้ผลิตสินค้าและบริการก็ต้องลดการจ้างงานหรือปลดพนักงานออกก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน ถ้ารัฐบาลมีรายได้น้อยก็ต้องกู้เงินจากต่างประเทศ ทำให้ถูกครอบงำ และถ้าหากเกิดช่องว่างระหว่างคนรวย และคนจนมากขึ้นก็จะเกิดความแตกแยกในชาติจนนำไปสู่การต่อสู้กันของคนในชาติเดียวกันได้

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสำคัญของเศรษฐกิจเป็นความสำคัญตั้งแต่ตัวบุคคล ครอบครัวและรวมกันเป็นระดับประเทศชาติ โดยหากประเทศมีเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนก็จะอยู่ดี มีความสุข มีความปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจเป็นเครื่องกำหนดความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน รวมถึงอนาคต

3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ดังนี้

สัญลักษณ์ สุกนาม (2542, หน้า 16) ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละสังคมมี 4 ประเภท คือ

(1) การผลิต แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ

(1.1) การผลิตขั้นปฐมภูมิ หรือขั้นแรก เป็นการผลิตที่ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยตรง ไม่ยุ่งยากซับซ้อน กิจกรรมที่จัดเป็นการผลิตขั้นปฐมภูมิ คือ การเกษตรกรรม

(1.2) การผลิตขั้นทุติยภูมิ หรือขั้นที่สอง เป็นการผลิตที่ต้องอาศัยผลผลิตอื่นเป็นวัตถุดิบในการผลิต การผลิตยุ่งยากซับซ้อน กิจกรรมที่จัดเป็นการผลิตขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ การผลิตทางด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

(1.3) การผลิตขั้นตติยภูมิ หรือขั้นที่สาม เป็นการผลิตในลักษณะการให้บริการ เช่น การคมนาคมขนส่ง การค้าส่ง การค้าปลีก เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผลผลิตเคลื่อนย้ายจากการผลิตขั้นที่หนึ่งไปยังขั้นที่สอง และไปสู่ผู้บริโภคได้สะดวกรวดเร็ว มีคุณภาพประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(2) การกระจายรายได้ คือ การจัดสรรผลตอบแทนให้แก่ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่มีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าและบริการ โดยจัดสรรผลตอบแทนออกมาในรูปของค่าเช่า ให้แก่เจ้าของ ค่าจ้างให้แก่แรงงาน ดอกเบี้ยให้แก่เจ้าของทุน และกำไรให้แก่ผู้ประกอบการ

(3) การแลกเปลี่ยน คือการเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิต หรือการบริโภคซึ่งกิจกรรมการแลกเปลี่ยนนี้จะมีข้องเกี่ยวกับเงิน ตลาด และการคมนาคมขนส่ง

(4) การบริโภคน คือการใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการ ของมนุษย์โดยตรง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การบริโภคนของบุคคลจะมีมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างกำหนด เช่น รายได้ ราคาสินค้าและบริการ รสนิยม การโฆษณา เป็นต้น

ศิริรัฐ ชูพร้อม (2544, หน้า 16) ได้กล่าวว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่ประกอบไปด้วย การผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภคนสินค้าหรือบริการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค และกิจกรรมอื่น

จากทัศนะของนักวิชาการข้างต้น สามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ การผลิตโดยแบ่งเป็น

- (1) การผลิต ขั้นพื้นฐาน คือ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยตรง
- (2) การผลิต ขั้นที่ 2 คือ การนำการผลิตขั้นที่ 1 มาเพิ่มมูลค่า และความซับซ้อน
- (3) การผลิต ขั้นที่ 3 หรือการผลิตในรูปแบบบริการ ซึ่งมีได้มีผลผลิตเองโดยตรง แต่เป็นการนำส่งผลผลิตจากผู้ผลิต ไปสู่ผู้ต้องการผลผลิต

การกระจาย ซึ่งได้แก่ การจัดสรรปันส่วนแบ่งแห่งรายได้ หรือผลประโยชน์การแลกเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนความเป็นเจ้าของ ของผลิต และรายได้ ทั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับเงินตลาด หรือการแลกเปลี่ยนในรูปแบบอื่นๆ

การบริโภคน คือ การใช้ประโยชน์จากผลผลิต หรือบริการ หรือกิจกรรม ในขั้นสุดท้าย

4. ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจได้ดังนี้
สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 211-214) ได้กล่าวถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจว่าเกิดจากปัจจัย 2 ปัจจัยใหญ่ ๆ ดังนี้

(1) ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่มาจากภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวชนบท เช่น การติดต่อเจ้าหน้าที่ของทางราชการ การปฏิรูปที่ดิน การส่งเสริมการเกษตร การสร้างถนนหนทาง เป็นต้น

(2) ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีดังนี้

(2.1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจะทำให้มีการยอมรับเทคนิคใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ มีความกล้าเสี่ยงในการลงทุนมากกว่า

(2.2) ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ ปัจจัยด้านอายุของประชากรและปัจจัยด้านขนาดของครอบครัว จะมีผลต่อประสบการณ์และการตัดสินใจ

สุทธิ สังข์หิรัญ (2540, หน้า 125) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนกุชูด ตำบลกุชูด อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาเฉพาะปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ พอสรุปได้ดังนี้

(1) ปัจจัยภายใน มีปัจจัยย่อย 4 ปัจจัยคือ

(1.1) ด้านประชากร สาเหตุจากประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้น จากฐานเดิมของคนในชุมชนและเพิ่มขึ้นจากการย้ายถิ่นฐานของคนอื่นเข้ามาอยู่มากขึ้น สาเหตุจากประชากร มีการศึกษาสูงขึ้น สาเหตุจากประชากรมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น เพราะได้รับบริการทางสาธารณสุขดีขึ้น และสาเหตุจากประชากรมีรายได้ และรายจ่ายสูงขึ้น เนื่องจากการเพิ่มผลผลิตและการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต และมีรายจ่ายเพิ่มสูงขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการบริโภค สาเหตุต่าง ๆ จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

(1.2) ด้านทรัพยากร สาเหตุจากดินเสื่อมคุณภาพและขนาดถือครองต่อครอบครัวมีขนาดเล็ก เนื่องจากขาดการปรับปรุงบำรุงดินและเนื่องจากการแบ่งปันให้กับสมาชิกในครอบครัวเรื่อยมา สาเหตุจากสัตว์น้ำในทะเลสาบลดลง ทะเลสาบสงขลามีความเสื่อมโทรม มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และสาเหตุจากแหล่งน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ไม่เพียงพอต่อการทำการเพาะปลูกจากสาเหตุต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

(1.3) ด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน สาเหตุจากถนนหนทางสะดวกขึ้น ทำให้การคมนาคมติดต่อสะดวกมากขึ้น และสาเหตุการประปาชุมชนมีเพียงพอ ชาวบ้านได้ใช้น้ำสะอาดและเพียงพอถ้วนหน้า ชาวบ้านจึงมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น จากสาเหตุต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

(1.4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม สาเหตุจากการเกิดกลุ่มหรือองค์กรชาวบ้าน มีการรวมกลุ่มชาวบ้านขึ้นในชุมชน สาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมประเพณี ความนิยมวัฒนธรรมประเพณีจากชุมชนภายนอกมากขึ้น วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปกับกาลเวลา สาเหตุจากความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ได้เปลี่ยนสภาพของครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้มีความใกล้ชิดและการเอาใจใส่ซึ่งกันและกันของสมาชิก และสาเหตุจากการลดจำนวนบุคคลวัยทำงานในครอบครัว สมาชิกส่วนใหญ่ไปหางานทำภายนอกชุมชน ภายในชุมชนมีเด็กและผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ จากสาเหตุต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

(2) ปัจจัยภายนอก มีปัจจัยย่อย 4 ปัจจัย คือ

(2.1) ด้านการสื่อสารคมนาคม สาเหตุจากความก้าวหน้าทันสมัยของการสื่อสารมวลชนต่างๆ ชาวบ้านสามารถรับข่าวสารจากการสื่อสารสะดวกขึ้น และสาเหตุจากเส้นทางคมนาคมสะดวกขึ้น ทำให้การเดินทางไปสู่สังคมภายนอกสะดวกขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

(2.2) ด้านภาวะเศรษฐกิจ สาเหตุจากมีสถาบันการเงินรับฝากสะสมทรัพย์ และให้กู้ยืมเพื่อการผลิตมีระบบทุนนิยมเข้าสู่สังคม มีระบบการผลิตเพื่อขาย และมีระบบการค้าเงินผ่อนจึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

(2.3) ด้านหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน สาเหตุมีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนส่งเสริมให้ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น และมีองค์กรเอกชนสนับสนุนโดยการช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนรู้จักการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

(2.4) ด้านเทคโนโลยี สาเหตุจากเทคโนโลยีการผลิตเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีการแลกเปลี่ยน และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลง จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ มีทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน โดยปัจจัยภายนอก คือ ผลจากอิทธิพลต่อสิ่งที่เข้ามากระทบ แบบแผนชีวิตเดิม เช่น บทบาทภาครัฐ บทบาทแห่งทุนนิยม ระบบสาธารณูปโภคที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่

ด้านประชากร เช่น การเพิ่มหรือลดของประชากร ควรมีการศึกษา สุขภาพอนามัย ผลผลิต และผลตอบแทน

ด้านทรัพยากร เช่น การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ ฤดูกาล ตลอดจนการเคลื่อนย้ายของสัตว์ หรือพันธุ์พืช ในท้องถิ่น เป็นต้น

ด้านสังคม และวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงไปของประเพณีนิยม ค่านิยมของคนในสังคม ความประพฤติปฏิบัติของทุกคนในสังคม ความริบเร่และบีบคั้น ทางด้านเวลา ตลอดจนสุขภาพจิต และการสร้างปัญหาต่าง ๆ ของคนในสังคม เป็นต้น

5. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจไว้ดังนี้
สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 214) ได้กล่าวถึงผลกระทบการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจมี 3 ด้านพอสรุปได้ดังนี้

(1) ด้านสังคม

(1.1) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร ได้แก่ การย้ายถิ่นเข้าทำงานในเมืองของคนหนุ่มสาวมากขึ้น จึงทำให้ความหลากหลายของประชากรเปลี่ยนไปเป็นในชนบทเหลือเฉพาะคนชราและเด็ก

(1.2) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจส่งผลให้สถานภาพและบทบาทความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

(2) ด้านวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม มีการเลียนแบบวัฒนธรรมเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชน

(3) ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจส่งผลให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ของชาวชนบทดีขึ้นกว่าเดิม

นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2536, หน้า 22) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสรุปได้ดังนี้

- (1) ทำให้ประชาชนมีอาหารบริโภคเพียงพอต่อความต้องการ
- (2) ทำให้ได้เรียนรู้และพัฒนาวิธีการเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้นและมีคุณภาพมากขึ้น
- (3) ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น จากการนำเอาเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้ในการผลิตเพื่อช่วยทุ่นแรง ประหยัดเวลาและได้ผลผลิตมากขึ้น
- (4) ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ในการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้บางอย่างทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หรือก่อให้เกิดมลพิษตามมา
- (5) ทำให้เกิดผลเสียหายต่อการผลิตหรือผลผลิตที่จะได้รับการเลียนแบบรูปแบบการผลิตจากชุมชนอื่นบางครั้งไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของชุมชนเดิม
- (6) ทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ภายในสังคม เพราะการแลกเปลี่ยนสิ่งของทำให้คนรู้จักกัน สนใจกัน และไว้ใจกัน

(7) ทำให้เกิดการนำเอาระบบการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยน

(8) ทำให้สร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรมในระบบเศรษฐกิจและสังคม

จากแนวความคิดของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจ มีดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงรายได้ เงินออม หนี้สิน ผลผลิตอันมีค่าทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น

(2) ด้านสังคม และวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ของครอบครัวที่เปลี่ยนไป การเคลื่อนย้ายแรงงาน การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี ปัญหาสังคม ใจผู้ร้าย ความปลอดภัย การ

พึงพาสังคม หรือวัตถุภายนอกชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอายุ และพฤติกรรมต่างๆ ของคนในสังคม เช่น วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา เป็นต้น

(3) ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบสาธารณสุขที่ดีขึ้น ตามภาวะเศรษฐกิจในขณะที่ยุทธศาสตร์ถูกทำลาย รวมถึงการเคลื่อนย้าย ทรัพยากรจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง โดยนำทรัพยากรที่มีค่ามุ่งสู่สถานที่ที่เศรษฐกิจที่ดีกว่า เป็นต้น

สรุปจากผลกระทบที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจมีหลายลักษณะทั้งผลกระทบโดยตรงและผลกระทบโดยอ้อม อาทิ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร สาธารณูปโภคพื้นฐาน รายได้ของประชาชน ดังนั้นในการศึกษาผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ จึงควรมีการศึกษาถึงความสำคัญของเศรษฐกิจในภาพรวมโดยหากประเทศมีเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนก็จะอยู่ดี มีความสุข มีความปลอดภัย มีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจเป็นเครื่องกำหนดความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน รวมถึงอนาคตของประชาชนในชุมชนเกษตรกรรมบางพื้นที่ สมุทรปราการ

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและผลกระทบทางสังคม

1. ความหมายของสังคม

มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งซึ่งแตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น คือ ความเป็นสัตว์สังคม ซึ่งจะต้องมีการใช้ชีวิตร่วมกัน และมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมาใช้เพื่อให้สังคมนั้นดำรงอยู่ได้ มีนักวิชาการหลายท่าน ให้ความหมายของสังคมไว้ดังนี้

สนธยา พลศรี (2541, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของสังคมว่า หมายถึง การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์ ภายในอาณาจักรที่แน่นอน ในระยะเวลายาวนานพอสมควรจนเกิดระเบียบแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้น มีความผูกพันพึ่งพาอาศัยกัน และมีวิถีชีวิตร่วมกัน

ณรงค์ เส็งประชา (2539, หน้า 26) กล่าวถึงความหมายของสังคมว่า หมายถึง สังคมขนาดใหญ่ที่ผู้คนมาอยู่ร่วมกัน มีการกระทำต่อกันภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน เพื่อจุดมุ่งหมายร่วมกัน

ปรีชา ภูวินทร์พันธุ์ (2538, หน้า 78) ให้คำนิยามของสังคมว่า สังคมคือ คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีความสัมพันธ์ในทางร่วมมือหรือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไป จนเป็นความผูกพันและผู้ที่สัมพันธ์กันเกิดความสำนึกว่าเป็นสมาชิกร่วมกันในกลุ่มเดียวกัน แยกออกได้จากกลุ่มอื่นๆ

จากความหมายของสังคมที่ได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่รวมตัวกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์กัน อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันในระยะเวลาานพอสมควร และมีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้ร่วมกันเพื่อจุดมุ่งหมายร่วมกัน อันจะทำให้กลุ่มอยู่รอดได้

2. ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สันทิ สัมครการ (2538, หน้า 2) ได้กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะพฤติกรรมสังคมหรือการกระทำทางสังคม อันสืบเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าอย่างอื่น”

สนธยา พลศรี (2541, หน้า 110) ได้ให้ความหมายของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและหน้าที่โครงสร้างสังคม คือ การจัดระเบียบหรือองค์กรทางสังคมและสถาบันทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคม ความแตกต่างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม กลุ่มสังคม เป็นต้น

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2522, หน้า 23) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สรุปได้ว่า นักสังคมศาสตร์ในสาขาต่างๆ เชื่อว่าสังคมมนุษย์ไม่มีการหยุดนิ่ง แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมักเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ทั้งด้านความเป็นอยู่ การเมือง การศึกษา ความเชื่อและสังคม หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์เกิดจากการที่สถาบันทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง เช่น ความสัมพันธ์ ระเบียบแบบแผน ความเป็นอยู่พื้นฐานกายภาพ การศึกษา ความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่น รวมถึงสถาบันทางสังคม

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จุมพล นิมพานิช (2537, หน้า 187) และวิเชียร รักการ (2539, หน้า 97) กล่าวถึงทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สรุปได้ว่ามีทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ทฤษฎีวิวัฒนาการ เป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมมาก ในช่วงคริสต์วรรษที่ 19 แต่ปัจจุบันไม่มีความหมายมากนัก แนวคิดนี้ได้แก่ การวิวัฒนาการทางสังคม ซึ่งเลียนแบบมาจากทฤษฎีของชาร์ล ดาร์วิน เกี่ยวกับวิวัฒนาการทางชีววิทยา อันเกิดขึ้นในสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติที่มีอยู่ภายในสิ่งมีชีวิตตามกาลเวลาและความจำเป็น ซึ่งนักทฤษฎีสังคมวิทยาต้องการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงและสภาพแรกเริ่มของสถาบันต่างๆ ในสังคมว่า สังคมจะต้องผ่านกระบวนการต่างๆ เหมือนกระบวนการวิวัฒนาการ ซึ่งมีการเปรียบเทียบขั้นตอนของการวิวัฒนาการว่าสูงต่ำแตกต่างกันอย่างไร ทฤษฎีนี้มีปัญหามาก เพราะสังคมและวัฒนธรรมที่พบ

นั้นมีความแตกต่างกันมาก จึงยากที่จะอธิบายว่าอยู่ในชั้นใด และไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใด สังคมหรือวัฒนธรรมต่างๆ จึงมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เป็นการมองสังคมอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะดำรงอยู่ได้แม้ ตัวบุคคลจะเปลี่ยนไปโดยสังคมมีหน้าที่ในการสร้างสถาบันต่างๆ ขึ้นมา เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ และช่วยแก้ไขปัญหาคือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

ทฤษฎีความขัดแย้งจากการมองสังคมว่ามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดย ส่วนประกอบของสังคมมีส่วนทำให้เกิดความแตกแยกและเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการที่สังคมทุก สังคมขึ้นอยู่กับสมาชิกกลุ่มหนึ่งของสังคมบังคับสมาชิกของสังคมอีกกลุ่มหนึ่งการขัดแย้งจึงเกิดขึ้น และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากอำนาจที่มีอยู่อย่างจำกัดและเกิดการแย่งชิงอำนาจส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคม ซึ่งแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ระดับหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว กับอีกระดับซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงถาวรกลไกของสังคม ทฤษฎีนี้มีข้อจำกัด คืออธิบายได้ เฉพาะสังคมที่พัฒนาแล้ว

4. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กรรณิการ์ สุขเกษม (2537, หน้า 306) กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง สังคมประกอบด้วย

(1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในอดีตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาก เพราะผลจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ทำให้มนุษย์ต้องอพยพโยกย้ายไปสู่สภาพแวดล้อมใหม่ แต่ปัจจุบัน ไม่มีผลมากนัก เนื่องจากมนุษย์มีวิวัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้น จนสามารถหาทาง ป้องกันและแก้ไขได้

(2) การเปลี่ยนแปลงทางประชากร ในเรื่องของขนาดหรือการกระจายของ ประชากร ซึ่งปัจจัยนี้มีผลมากต่อสังคม หากประชากรขาดคุณภาพ ขาดการศึกษา ว่างงาน ก็จะ ส่งผลกระทบไปสู่ด้านอื่นๆ ของสังคมด้วย

(3) การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อ ซึ่งสังคมใดที่มีการติดต่อสังคมอื่น มักเห็น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและเป็น ไปอย่างรวดเร็ว มากกว่าสังคมที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว

(4) โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม โดยสังคมที่อำนาจส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้อาวุโส หรือเป็นสังคมที่เน้นรูปแบบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม และฝึกรับผิดชอบต่อ กลุ่มจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ต่างจากสังคมที่เน้นปัจเจกบุคคลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย กว่า

(5) ทักษะคิดและคุณค่า กลุ่มต่างๆ ในสังคมจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันซึ่งอาจจะเป็นในลักษณะทั้งการยอมรับและต่อต้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของสังคมนั้นๆ

(6) การเล็งเห็นความจำเป็น ซึ่งอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่สมาชิกของสังคมเล็งเห็น

(7) พื้นฐานทางวัฒนธรรม ในแง่ของการเพิ่มพูนความรู้และเทคนิคที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ประดิษฐ์คิดค้น หากพื้นฐานทางวัฒนธรรมเจริญขึ้น การเพิ่มจำนวนสิ่งประดิษฐ์และค้นพบจะมากขึ้น

ฟองพันท์ มณีรัตน์ (2521, หน้า 87) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจเกิดจาก 2 สาเหตุกว้างๆ คือ

(1) สาเหตุภายนอกสังคมหรือความกดดัน (Stresses)

(2) สาเหตุภายในสังคมหรือความเครียด (Strains)

ความกดดันจากภายนอก บางครั้งความกดดันมีผลกระทบต่อสังคมภายใน ทำให้เกิดอิทธิพลขึ้นในบางลักษณะ ความกดดันบางอย่างมีผลโดยตรงต่อสังคม ทำให้เกิดความตึงเครียดและความแตกแยกทำลายสังคมได้ในทันที ยังมีผลนำไปสู่การขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง เช่น การแพร่กระจายของแนวคิดทางการเมืองแบบใหม่จากภายนอกสังคมเข้ามาในสังคม

ความกดดันภายใน เนื่องจากความเครียดที่เกิดขึ้นในสังคม หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะก่อให้เกิดความแตกแยก การทำลาย และความตึงเครียดในสังคมในหมู่ประชาชน โดยนักทฤษฎีทางสังคม จึงมักพูดถึงการขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยสังคมมีความแตกต่างกัน และมีความขัดแย้งกันเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การขัดแย้งกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่เกิดย่อมก่อให้เกิดลักษณะสังคมอีกแบบหนึ่งขึ้น

5. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กรรณิการ์ สุขเกษม (2537, หน้า 313) กล่าวถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสรุปได้ว่า

(1) ก่อให้เกิดการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ทำให้สังคมมีความก้าวหน้าอำนวยความสะดวกให้แก่คนในสังคม การแลกเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ จึงตามมา เช่น เพิ่มความสะดวกในการติดต่อสื่อสารด้วยการประดิษฐ์ โทรศัพท์ วิทยุ รถยนต์ การคิดค้นยาชนิดใหม่ ๆ ทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ยืนยาวขึ้น เป็นต้น

(2) เป็นปัญหาสังคม เมื่อมีการประดิษฐ์คิดค้นมากๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ไม่เท่ากัน จึงเป็นปัญหาทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะบุคคล เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในสังคมปรับตัวไม่ทัน มีผลต่อระบบประสาท เป็นต้น และปัญหาต่อส่วนรวมเมื่อสังคมขาดระเบียบ ส่งผลให้วัฒนธรรมขาดระเบียบ คนขาดความมั่นคง ศีลธรรมจรรยา เป้าหมายในชีวิตถูกทำลาย ปัญหาสังคมก็ตามมา เช่น การว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ซึ่ง

ปัญหาแต่ละอย่างจะเชื่อมโยงจากเหตุหนึ่งไปยังอีกเหตุหนึ่ง และในที่สุดก็กลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมนั้น

สนธยา พลศรี (2541, หน้า 120) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สรุปได้ว่า มีผลต่อมนุษย์และสังคม ดังนี้

(1) ทำให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบายในด้านต่าง ๆ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาแทนการใช้แรงงานมนุษย์ เป็นต้น

(2) ทำให้เกิดการขยายตัวทางการผลิตสินค้าและสิ่งต่างๆ ขึ้นมา

(3) ทำให้เกิดการวางแผนพัฒนาสังคม

(4) ก่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคม มีผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม

(5) ก่อให้เกิดความล้าหลังทางวัฒนธรรมได้หากอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้นไม่เท่ากัน

(6) ก่อให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม ทั้งนี้เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม คนในสังคมมีทั้งที่สามารถปรับตัวได้และไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จึงนำไปสู่การต่อต้านและขัดแย้ง ซึ่งนำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบของสังคม

(7) ก่อให้เกิดปัญหาสังคม หากการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น มลพิษ อาชญากรรม ยาเสพติด เป็นต้น

จากแนวคิดของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) ด้านที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น การประดิษฐ์คิดค้น นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ ความสะดวกสบาย จากสาธารณูปโภค การมีสุขภาพที่ดี การขยายขนาดสังคมด้วยระบบข่าวสารที่รู้ทั่วถึงกัน เป็นต้น

(2) ด้านที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงที่ไม่เท่ากันจึงเกิดปัญหาทั้งตัวบุคคลและส่วนรวม ปัญหาด้านศีลธรรม อาชญากรรม การว่างงาน และสภาพแวดล้อมที่แย่งระบบแบบแผน และเป้าหมายชีวิตลดต่ำลงจนเป็นปัญหาวางกว้างในสังคม

สรุปจากผลกระทบที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าผลกระทบทางด้านสังคมมีนักทฤษฎีทางสังคม มักพูดถึงการขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยสังคมมีความแตกต่างกัน และมีความขัดแย้งกันเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การขัดแย้งกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ย่อมก่อให้เกิดลักษณะสังคมอีกแบบหนึ่งขึ้น อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมครอบครัว การโยกย้ายที่พักอาศัย การอยู่โดดเดี่ยวและขาดการติดต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงด้าน

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงอาชีพของประชาชน ดังนั้นในการศึกษาผลกระทบทางด้านสังคมจึงควรมีการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมขององค์กร เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามา ดังนั้นในการศึกษาผลกระทบด้านสังคมของการสร้างถนนสายรองในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาผลกระทบในด้านสังคมของประชาชนในชุมชนเคหะบางพลี สมุทรปราการ

ผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

อดุลย์ เชาว์วาทีน (2527, หน้า 1) ได้ให้ข้อคิดว่าการที่จะให้ประเทศมีความเจริญอย่างทั่วถึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนา เพราะการพัฒนาจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ของประชาชนในลักษณะผลที่เกิดขึ้น แต่การพัฒนาควรมีทั้งปัจจัยหลัก ปัจจัยรอง เพื่อให้ได้ทำหน้าที่สอดคล้องกันต่อเหตุการณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งในการพัฒนาปัจจัยหลักนั้นจะต้องมี 3 ประการคือ ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน ปัจจัยการผลิต และปัจจัยประชากร – องค์กรต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน ถนนและแหล่งน้ำมีความสำคัญอยู่ในอันดับต้น เนื่องจากถนนเป็นสื่อเบื้องต้นของการคมนาคมขนส่งจากแหล่งหลักออกสู่ตลาด ยิ่งในปัจจุบันชีวิตประจำวันของประชาชนจำนวนมากเกี่ยวข้องกับถนนและรถยนต์ทุกวัน ทั้งการเดินทางติดต่อธุรกิจการเดินทางไปทำงานและขนส่งสินค้า ล้วนแต่ใช้ถนนเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อเบื้องต้น ฉะนั้นการพัฒนาสร้างถนนจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศมากที่สุด เพราะจะเอื้ออำนวยประโยชน์ในด้านการให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น พร้อมกับสนับสนุนท้องถิ่นห่างไกลให้เจริญก้าวหน้า โดยเร็วส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดี เป็นการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ (จิรพัฒน์ โชติกโกธ, 2531, หน้า 1) ซึ่งก็เป็นการสอดคล้องกับที่ สุรนันทาสวรรณโณคม และคณะ (2531, หน้า 36) ได้กล่าวถึงการพัฒนาในยุคนี้ว่าเป็นยุคที่มีการพัฒนาทางด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนเมืองเป็นอย่างมาก ซึ่งการสร้างถนนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้พื้นที่เมืองอย่างทันสมัยเพราะทำให้เกิดมีชุมชนพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในระบบของเมือง ดังนั้นถนนจึงมีความสำคัญโดยตรงแก่บ้านเมืองรวมทั้งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความเป็นอยู่ของมนุษยชาติทั่วโลกในขณะนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชนบท

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 214) ได้อธิบายถึงผลกระทบทางสังคมชนบทในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยว่าเป็นไปตามหลักทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองที่อาจพบได้ในสังคมชนบทอยู่หลายอย่าง คือ

(1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร ที่เห็นได้ชัดก็คือการย้ายถิ่น เช่น เมื่อชาวชนบทย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ไม่เพียงแต่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทเท่านั้น ยังมีผลต่อชุมชนเมืองด้วย เพราะการที่ชาวชนบทได้ย้ายถิ่นออกไปทำงานต่างถิ่นนี้เนื่องมาจากมีการคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับเมืองสะดวกขึ้น แสดงว่าสังคมชนบทได้เริ่มมีความเจริญจากการติดต่อจากโลกภายนอก

(2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ เป็นลักษณะของการที่ทำให้ชาวชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม คือ เป็นการพัฒนาที่ถ่วงถิ่นจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น มีการส่งเสริมวิธีการ หรือเทคนิควิธีการเกษตรสมัยใหม่ หรือมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายประเภทไปตั้งอยู่ในเขตชนบท ทำให้ชาวชนบทที่อยู่ใกล้มีงานทำมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการทำนา นอกจากนี้การพัฒนาถนนหนทางต่างๆ เข้าไปสู่หมู่บ้านนับว่ามีความสำคัญต่อการที่สังคมชนบทเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยเป็นอย่างมาก

(3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวชนบทในลักษณะความสัมพันธ์แบบเดิมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งค่านิยมทางสังคมด้วย เช่น ชาวชนบทได้เล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษามากขึ้น โดยนิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นอีก นอกจากนี้หนุ่มสาวจะมีค่านิยมที่ไปทำงานในเมืองใหญ่มากขึ้นตามลำดับ

(4) การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม สิ่งที่ยังบอกถึงการเปลี่ยนแปลงด้านนี้อย่างเห็นได้ชัดเจนจะพบว่าชาวชนบทในหมู่บ้านได้ มีการปลูกบ้านเรือนสมัยใหม่ เช่น ปลูกบ้านสองชั้น ชั้นล่างก่อเป็นแบบตึก เครื่องใช้ภายในครัวเรือนสมัยใหม่ขึ้น บางบ้านมีโทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม และอื่นๆ แม้แต่เทคนิคในการทำนาก็เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แสดงว่าการรับสิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านเกษตรกรรม หรือไม่ใช่เกษตรกรรม เป็นกระบวนการสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการกระจายวัฒนธรรมจากในเมืองเข้าสู่ชนบท

ปัจจัยเหล่านี้ นับว่ามีความสำคัญต่อสังคมชนบท เพราะได้ส่งผลกระทบต่อสังคมชนบทไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ และผลกระทบที่เกิดขึ้นก็เป็นไปทั้งทางบวกหรือทางลบ ซึ่งถือเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นตามลักษณะโครงสร้างของชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับทางหลวง

กรมทางหลวงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสนับสนุนในการพัฒนาด้านอื่นๆ ของประเทศให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในยุคปัจจุบันได้มีการพัฒนาการติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยแล้วก็ตามแต่ความจำเป็นในการคมนาคมโดยเส้นทางหลวงยังมิได้ลดไปแต่ประการใดเนื่องจากการติดต่อคมนาคมโดยทางหลวงยังคงเป็นที่นิยมกันทั่วไป ดังนั้นการพัฒนาโครงข่ายทางหลวงให้กว้างเชื่อมโยงสู่ทุกภูมิภาคด้วยมาตรฐานที่เหมาะสมยังคงเป็นความจำเป็นสำหรับมวลมนุษยชาติ

ในส่วนของประเทศไทยนั้นได้มีการพัฒนาทางหลวงให้เจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ โดยเฉพาะทางหลวงสายเอเชียที่ผ่านประเทศไทยนั้น ได้พัฒนาทางหลวงในสภาพสมบูรณ์ได้มาตรฐานเพียงพอแล้ว

ปี พ.ศ. 2540 เป็นปีแรกของโครงการพัฒนาทางหลวงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ซึ่งการพัฒนาทางหลวงส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นถึงโครงข่ายทางหลวงที่อำนวยความสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนา ด้าน อื่น ๆ ให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในช่วงปลายปีงบประมาณ 2540 เศรษฐกิจของประเทศได้มีแนวโน้มการพัฒนาในอัตราช้าลง รัฐบาลประกาศการลอยตัวของค่าเงินเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 ทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศประสบปัญหาต่อเนื่องไปจนถึงปี 2541 มีผลให้ต้องตัดงบประมาณรายจ่ายของโครงการฯ ต่าง ๆ ลงจำนวนมาก เพื่อพยุงฐานะของประเทศให้สามารถรับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้

กรมทางหลวงจึงต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินการต่างๆ โดยชะลอการดำเนินการโครงการที่ไม่จำเป็นมากออกไป แต่ยังคงดำเนินการในโครงการที่ต่อเนื่อง

โครงการก่อสร้างถนนสายแยก ทล.3 – เคหะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1. ความเป็นมาของโครงการ

เนื่องจากจังหวัดสมุทรปราการมีพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร จึงได้รับอิทธิพลการขยายตัวของเศรษฐกิจของชุมชนเมือง ให้เป็นพื้นที่รองรับการธุรกิจการค้า โรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่อาศัย อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของสนามบินสุวรรณภูมิ จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่ง เพื่อให้สามารถรองรับเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ที่กำหนด จังหวัดสมุทรปราการจึงได้ขอความอนุเคราะห์กรมทางหลวงชนบท ให้ดำเนินการก่อสร้างปรับปรุงถนนสายแยก ทล.3 –

เคหะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสุขุมวิท (ทางหลวงหมายเลข 3) บางพลีเมืองใหม่ และนิคมอุตสาหกรรมบางพลี ให้เป็นเส้นทางสำคัญที่สามารถส่งเสริมและรองรับยุทธศาสตร์ของจังหวัด กรมทางหลวงชนบทจึงจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการก่อสร้างขยายถนนสายดังกล่าวให้เป็นถนนขนาด 4 ช่องจราจร และเนื่องจากสภาพพื้นที่ในบริเวณนั้นเป็นพื้นที่ดินอ่อน มีอัตราการทรุดตัวสูง ดังนั้นเพื่อให้ถนนมีความมั่นคงแข็งแรงเพียงพอกับปริมาณการจราจรที่จะมาใช้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะรถบรรทุก และลดการบำรุงรักษาถนนในอนาคต การก่อสร้างถนนจึงเลือกเทคนิควิธีการปรับปรุงฐานรากคันทางโดยใช้ Cement Column

2. รายละเอียดโครงการ

2.1 แนวเส้นทาง

โครงการก่อสร้างถนนสายแยก ทล.3 – เคหะบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีแนวเส้นทางเริ่มต้นจากแยกทางหลวงหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) บริเวณ กม. ที่ 52 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อสร้าง โดยแนวเส้นทางจะขึ้นสะพานข้ามคลองชลประทาน แล้วไปตามถนนลาดยาง 2 ช่องทางจราจรที่มีอยู่เดิม ข้ามสะพานคลองเจ๊ก, สะพานคลองลาดสี ผ่านมัสยิดมะเซอตุคตินียะห์ ข้ามสะพานคลองนาเกลือ, สะพานคลองลาดหวาย ผ่านคลังสินค้าเมืองใหม่บางพลีพัฒนา ข้ามสะพานคลองตาท้วมและสะพานคลองหัวเกลือ หลังจากนั้นจะเข้าสู่ถนนแอสฟัลติกคอนกรีตเดิมขนาด 4 ช่องจราจรที่บริเวณ กม. 3+979 ผ่านแพลตฟอร์มโครงการ 3, การเคหะแห่งชาติ, นิคมอุตสาหกรรมบางพลี และแพลตฟอร์มโครงการ 2 จนถึงจุดสิ้นสุดโครงการ ที่บริเวณ กม. 6+254 รวมระยะทางทั้งสิ้น 6.254 กิโลเมตร

2.2 รายละเอียดของงานก่อสร้าง

งานก่อสร้างถนนโครงการ ประกอบด้วยการก่อสร้างและปรับปรุงถนนเดิมเป็นถนนผิวจราจรลาดยางแบบแอสฟัลติกคอนกรีต ขนาด 4 ช่องจราจร ผิวจราจรกว้างช่องละ 3.50 เมตร มีเกาะกลางถนน ไหล่ทางหรือทางเท้า พร้อมระบบระบายน้ำสองข้างทาง และปรับปรุงคุณภาพของดินอ่อนใต้คันทางโดยการก่อสร้าง Cement Column โดยมีรายละเอียดสรุปโดยย่อ ดังนี้

2.3 งานปรับปรุงและขยายถนน

2.3.1 กม. 0+000 ถึง กม. 3+379 ก่อสร้างและขยายถนนเดิมเป็นแอสฟัลติกคอนกรีตขนาด 4 ช่องจราจร ผิวจราจรกว้างช่องละ 3.50 เมตร เกาะลานกว้าง 4.00 เมตร ไหล่ทางกว้างข้างละ 1.00 – 3.50 เมตร พร้อมระบบระบายน้ำสองข้างทาง ปรับปรุงคุณภาพของดินอ่อนใต้คันทางโดยการก่อสร้าง Cement Column

2.3.2 กม. 3+979 ถึง กม. 6+254 เสริมผิวจราจรแอสฟัลติกคอนกรีต บนถนนแอสฟัลติก คอนกรีตขนาด 4 ช่องจราจรที่มีอยู่เดิม ซึ่งมีผิวจราจรกว้างช่องละ 3.50 เมตร ปลูกต้นไม้บนเกาะกลางเดิมที่กว้าง 5.00 เมตร ปรับปรุงทางเท้าที่กว้าง 5.00 เมตร และปรับปรุงระบบระบายน้ำสองข้างทาง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรวรรณ สุรนันทน์ (2522) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนเขตลาดกระบัง กรณีศึกษากระบวนการและผลการขยายชุมชนไปสู่ชานเมืองว่าเดิมในเขตลาดกระบังนี้จะใช้ลำคลองเป็นที่สัญจรไปมาแทนถนน เพราะถนนตัดเข้าไปไม่ถึงผู้ที่ประกอบการค้าจะซื้อสินค้าจากที่อื่น ๆ เพื่อนำมาขายโดยการพายเรือขายไปตามลำคลอง ต่อมาเมื่อมีถนนตัดผ่านเข้ามายังชุมชนจึงเลิกประกอบการอาชีพค้าขาย และทำอาชีพอื่นอีกต่อไป หรือผู้ที่ไม่เลิกอาชีพทางการค้านี้เปลี่ยนจากพายเรือขายในลำคลองมาดำเนินกิจการ โดยเปิดร้านค้าในบริเวณตลาดที่เริ่มมีการก่อสร้าง เมื่อมีถนนเข้ามาในบริเวณศูนย์กลางในชุมชนแห่งนี้ ส่วนทางด้านสังคมก็พบว่าประชากรที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ปัจจุบันนี้มีเชื้อชาติลาดกระบังแต่กำเนิด แต่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมจากชุมชนอื่น โดยให้เหตุผลว่าต้องการเปลี่ยนที่อยู่ใหม่เพื่อหลีกเลี่ยงความแออัดในใจกลางเมือง

สมชาย งามกาละ (2522) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของเส้นทางคมนาคมต่อการใช้ที่ดินของเมืองนครสวรรค์ว่า เมื่อมีการพัฒนาระบบถนนได้ส่งผลกระทบต่อลักษณะการเติบโตและการขยายตัวของชุมชนเมืองนครสวรรค์เป็นอย่างมาก ทั้งขนาดพื้นที่ชุมชนและทิศทางการขยายตัว เนื่องจากการคมนาคมทางรถยนต์สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้ดีกว่าการคมนาคมรูปแบบอื่น ทั้งด้านความสะดวกสบายและการประหยัดเวลาการเดินทาง ประชาชนจึงหันมาใช้เส้นทางในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนอาคารร้านค้าต่างๆ ตามสองฟากถนนมากขึ้น

ลักษณะ เสงี่ยมจิตร (2542) ได้ทำการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการก่อสร้างทาง พบว่า มีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับอาชีพ รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การถือครองที่ดิน การประกอบอาชีพทางการเกษตรลดลงในขณะที่เดียวกันอาชีพเกี่ยวกับการจ้างแรงงานสูงขึ้น ส่วนผลกระทบทางด้านสังคมมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อเพิ่มขึ้น มีเครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นและการซื้อขายพืชผลทางการเกษตรรวดเร็วขึ้น

ศุภชัย มหากิจ (2543) ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างถนนและทางยกระดับ ผลการศึกษาพบว่าการสร้างถนนหรือทางยกระดับจะช่วยบรรเทา

การจราจรที่แออัดคับคั่ง แต่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม จึงต้องคำนึงถึงมาตรการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างพอเพียง

สุทธิชัย สนธิมูล (2544) ได้ศึกษาผลกระทบทางสังคมอันเนื่องมาจากการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินสายแยกทางหลวงหมายเลข 304 – สระแก้วที่มีต่อชาวบ้านที่ถนนตัดผ่านในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การก่อสร้างถนนดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงบวกและลบ ผลกระทบในเชิงบวกได้แก่ โอกาสทางการศึกษาต่อบุตรหลาน การมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น และความสะดวกในการเดินทางสัญจร ผลกระทบในเชิงลบได้แก่ การเปลี่ยนอาชีพจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคนอกเกษตรกรรมและคนจนมีรายได้น้อยลงในขณะที่คนรวยมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีที่ดินลดลงและการสูญเสียที่ดินเพิ่มขึ้นจากการเวนคืนที่ดินและการขายที่ดินให้แก่นักลงทุน นอกจากนี้ข้อเสนอแนะสำคัญที่ได้จากชาวบ้านหลังจากการก่อสร้างก็คือ ให้กรมทางหลวงดำเนินการในด้านการป้องกันอุบัติเหตุต่อไปให้ อบต. ดำเนินการจัดตั้งสาธารณสุขภิบาลให้ดีขึ้น ให้กรมโยธาธิการขยายทางในหมู่บ้าน และให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทก่อสร้างประปาให้หมู่บ้าน

ทรงกลด พรหมสาขา ณ สกลนคร (2547) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน โดยใช้แรงงานเป็นหลัก ศึกษากรณี อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการก่อสร้างถนนคอนกรีตในหมู่บ้านโดยใช้แรงงานเป็นหลัก โดยรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้านคือ ด้านปัจจัยนำเข้าหรือปัจจัยสนับสนุนและด้านผลจากการดำเนินโครงการ อยู่ในระดับปานกลางส่วนด้านกระบวนการในการดำเนินโครงการมีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษารายด้านพบว่า ด้านปัจจัยนำเข้าหรือปัจจัยสนับสนุนประชาชนมีความคิดเห็นด้วยว่า วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการก่อสร้างมีคุณภาพดีงบประมาณที่ใช้จ่ายในการก่อสร้างถนนแต่ละสายมีความเหมาะสมและหน่วยงานที่สนับสนุนเจ้าหน้าที่ควบคุมการก่อสร้างมีความเหมาะสม ด้านกระบวนการดำเนินโครงการประชาชนมีความคิดเห็นด้วยว่าเจ้าหน้าที่มีการวางแผนการก่อสร้างถนน การเลือกเส้นทางเพื่อก่อสร้างและเจ้าหน้าที่ควบคุมงานให้ความสนใจติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านผลที่ได้จากการดำเนินโครงการประชาชนมีความคิดเห็นว่าการก่อสร้างถนนคอนกรีตในหมู่บ้านทำให้การสัญจรไปมาสะดวกยิ่งขึ้น การดำเนินการก่อสร้างทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและประชาชนได้รับประโยชน์จากการก่อสร้างคอนกรีตในหมู่บ้านในระดับมาก

สิโรตม์ แดงภูมิ (2550) ได้ทำการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการก่อสร้างทางหลวงพิเศษสายวงแหวนด้านใต้ที่มีต่อผู้ประกอบการในพื้นที่ 2 ช้างทาง พบว่า เกษตรกรได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจมากที่สุด คือ การที่ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณนี้แย่งลง ส่วนด้านผลกระทบทางสังคม ได้แก่ ทำให้สิ่งแวดล้อมทางสังคมแย่ลง ทำให้มีปัญหาสังคมมาก

ขึ้น ส่วนทางด้านบวกของสังคม คือ การทำให้เวลาในการใช้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงดีขึ้น ปัจจัยที่มีผลต่อผลกระทบดังกล่าว ได้แก่จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม โดยยังมีสมาชิกมากก็มีผลกระทบมาก ในขณะที่ความแตกต่างของรายได้จากการประกอบอาชีพมีผลทำให้ได้รับผลกระทบทางสังคมแตกต่างกัน

อานนทภัทร เทียนสุวรรณ (2551) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในตำบลบางขนุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่าที่ตั้งที่ดินอยู่ติดถนนนอกชุมชน มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อปลูกผลไม้และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ได้รับผลกระทบจากการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคในพื้นที่ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎรชาวสวนผลไม้ในตำบลบางขนุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีได้แก่ การสร้างถนน

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการสร้างทางสามารถมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและทางลบ ในเชิงบวกจะพบที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสะดวกสบายมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ การศึกษา ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผลกระทบในเชิงลบพบว่า ความสัมพันธ์ของเครือญาติเปลี่ยนแปลงไป การทำมาหากินลำบากมากขึ้น สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป มีการฟุ้งกระจายของฝุ่นละออง เกิดขยะมูลฝอยและเกิดอุบัติเหตุจากการใช้ถนนในชุมชน